

Адабиётлар

1. Ибраймов А., Сайфуров Д. Физикадан виртуал лаборатория ишлари умумтаълим мактабларининг 7-синфи учун электрон мультимедиа таълим ресурси. Ўзбекистон Республикаси Патент идорасининг 2011, 7 июльдаги DGU 02250 рақамли гувоҳномаси.
2. Клейносова Н.П., Кадырова Э.А., Телков И.А., Хруничев Р.В. Технология проведения учебник занятий в формате вебинара: методические указания. / Рязан. гос. радиотехн. ун-т. -Рязань: 2014. -С. 36.
3. Фролов Ю.В. Подготовка и проведение вебинаров: Учебно-методическое пособие для преподавателей, студентов и слушателей системы повышения квалификации. – М.: МГПУ, 2011. -С. 30.

РЕЗЮМЕ

Мақолада физика ўқитувчиларининг масофавий малака ошириш курслари ўқув жараёнида вебинардан фойдаланиш имкониятлари, ташкил этиш босқичлари, ўтказиш методикаси ва амалиётга жорий этилиши тўғрисида мулоҳазалар юритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье обсуждаются возможности использования вебинаров в учебном процессе на дистанционных курсах повышения квалификации учителей физики, этапы его организации, методика проведения и внедрения его в практику.

SUMMARY

The article discusses the possibilities of using webinars in the educational process at the distance courses to upgrade Physics of teachers skills the stages of its organization, methods of carrying out and implementing it in practice.

ТӘБИЙИЙ ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТЫҰДА ДИДАКТИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛЛАРДАН ПАЙДАЛАНЫҰ

Г.Жиемуратова - үлкен оқытушы

Республикалық педагог хызметкерлерди қайта таярлау хэм олардың қәнигелигин асыруу институты

Таянч сўзлар: теодолит, курвиметр, компас, тахометр, нивелир, эклиметр, кипригел, отвес.

Ключевые слова: теодолит, курвиметр, компас, тахометр, нивелир, эклиметр, кипригел, отвес.

Key words: theodolite, odometer, compass, tachometer, level, eklimeter, telescopic alidade, plummet.

2004-2009-жылларда «Мектеп билимлендириуи раўажландыруудың Мәмлекетлик улыўма миллий бағдарламасы» тийкарында билимлендириуи процесинде барлық пәнлер бойынша сабақ барысын жокары сыпат хэм нәтийжели шөлкемлестириуе тийкары оқытушы болып табылады. Солай екен, бүгинги күни хәр бир жас әўладтың жетик инсан (қәниге) болыуында билимли хэм талапшан устазлардың хызметлери айрықша. География пәнинде оқытушылардың өз бетинше үйрениуи активлестириуе, олардың интеллектуаль қәбилетин раўажландырууда дидактикалық материаллардан пайдаланыуи үлкен әхмийетке ийе. География пәниниң басқа пәнлерге қарағанда мүмкиншилиги бул пәнниң көргизбелилиги хэм қызыклы усылларды қолланыуудың имканияты десек қәтелеспеймиз. Солай екен, география пәни оқытушылары оқытушыларға нәтийжели билим беріуи ушын қолайлы имканиятлардан пайдаланыуи зәрүр. Тәлимниң сыпатын асырууда дидактикалық материаллар сабақтың тапсырмаларды толықтырады. Дурсы, хәр бир оқытушы сабақты өзиниң тәжірибесинен келип шыққан халда етеди. Ең әхмийетлиси оқытушы оқыу процесин жаңаланған бағдарлама хэм стандарт талапларына жуўап беретугын жаңа педагогикалық технологиялар тийкарында шөлкемлестириуи лазым. Соның менен бирге, оқытушылар сабақтықлардан тыскары оқыу қолланбаларынан да нәтийжели пайдаланыуи зәрүр. Себеби, бул қолланбалар пән оқытушылары ушын темаларына байланыс-лы қосымша методикалық жәрдем болып есапланады. Дидактикалық материалларды сабақтың түрли басқышларында:

- билимлерин тексерип көриуи максетинде;
- сабақ басында;
- үйренилген материалларды беккемлеуеде;
- сабақтың ортасында яки ақырында;
- үйге тапсырма ретинде де таярлауымыз мүмкин.

Мысалы тәбийий география басланғыш курсын оқытуи барысында оқытушылардың билим, көнликпе хэм укып-лықларын қәлиплестириуе түрли дидактикалық материаллардан пайдалансақ болады. Бул дидактикалық материаллар оқытушылардың сабақтықтағы материалларды өзлестириуи ушын мүмкиншилик жаратады. Себеби, бул дидактикалық материаллар оқытушылардың сабаққа катнасын, қызығыушылығын асырады, өз бетинше қосымша әдебиятлардан излениуи талап етеди. Соның менен бирге, есинде қалатуын қызыклы материалларды, фактлерди топлауға бағдарлайды. Бул дидактикалық материаллар сабақ мазмұны менен пухта байланысқан болып оқытушының 45 минутлык сабаққа қойған максетине ерисиуинде үлкен жәрдем береді. «Тәбийий география» басланғыш курсында «Әйемги заманда адамлар жерди қалай көз алдына келтирген» темасын үйрениуи барысында сабақ дауамында оқытушыларды сабаққа тийисли қосымша мағлыұматлар менен таныстыруи үлкен әхмийетке ийе. Себеби сабақтықта бул тема бойынша уллы саяхатшы алымлардың мийнетлери, географиялық ашылуылары хаккында қыскаша

мағлыұматлар берилген. Мысалы: Уллы адам атлары хэм уллы ашылуылар кестеси тийкарында оқытушыларға мағлыұматлар берип хэм усы бойынша оқытушылардың түсиниклерин беккемлеуи максетинде төмендегише кесте таярлауи мүмкин. Бул кестеде уллы адамлардың атлары бериледи, ал уллы ашылуылар жылы орынлары алмастырып қойылады. Бунда оқытушылар қайсы алымлардың не ислегени хаккында өзлери орынларына қойып шығыуи керек. Бул кесте тийкарында берилген тапсырмада оқытушылардың өзлери изленеди, сабақ процесинде алған билимлери беккемлениди, сабақтың нәтийжелилиги артады.

Уллы адамлардың атлары хэм уллы ашылуылар

Аристотель	1271-1295-жылы Қытайға саяхат ислеген биринши Европалы алым.
Мухаммед Хорезмий	1820-жылы Антарктиданы ашқан.
Марко-Поло	Б.э.ш. VI әсир жердиң шар тәризли екенлиги хаккында пикир жүргизген.
Х.Колумб	1606-жылы Австралияны ашқан.
Ф.Магеллан	1768-1779-жылы дунья бойлап үш саяхат шөлкемлестиреди.
Уиллем Янцзон	1492-жылы Американы ашқан
Раул Амундсен	1492-жылы бизиң дәуиримизге шекем жетип келген глобусты жасаған.
Мартин Бехайм	1911-жылы Түслик полюска биринши болып барған.
Джеймс Кук	1519-1521-жылы дунья айланасы бойынша биринши саяхат еткен.
Роберт Пири	1909-жылы Арқа полюска биринши болып барған.
«Витязь» илимий-изертлеу кемеси	995-жылы жердиң өлшемлери хаккында изертлеулер ислеген. Глобус жасаған.
Беллингаузен хэм Лазерев	IX әсирде геодезиялык өлшеулерди орындаған. Орта Азия географиясының тийкарын салыушы.

«Орынның топографиялык планын дүзиуи» темасын үйрениуи барысында оқытушыларға тапсырма ретинде жоба хэм географиялык карталарды дүзиуи ушын зәрүр болған әспаб-үскенелердиң атларын хэм қолланылуи өзгешеликлерин үйренип алыуи ушын төмендегидей дидактикалық материалларды таярласақ болады. Себеби, орында орынланатуын емелий жұмыслардың көпшилиги арнаулы әспаб-үскенелер менен ислесиуди талап етеди. Бундай дидактикалық материаллар оқытушыларда әспаб-үскенелердиң атларын хэм олардың қолланылуи өзгешеликлерин менен танысып алыуына мүмкиншилик береді. Соның менен бирге бул әспаб-үскенелердиң сүүретлерин сабақ түсиндириуи барысында көрсетип өтсек жүдә жақсы болады.

Әспабардың түрі	Өзгешеліктері хәм қолланылыуы
1. Өлшеу ленталары 2. Теодолитлер	I. Узынлықларды өлшеуде қолланылатуғын әспабар: - -
3. Курвиметр 4. Компаслар	II. Мүйешлерди өлшеу әспабары: - -
5. Шайтан	III. Бәлентликлерди өлшеу
6. Эклиметр 7. Кипригел	IV. Аралас әспабар
8. Отвес 9. Тахометр	V. Басқа әспабар

Әдебиетлар

1. Гуламов П., Қурбаниязов Р. «Тәбиий география» басланғыш курсы (методикалық қолланба). 2003.
2. Қурбаниязов Р. Географияны үкитиш методикаси. 2003.

Ушбу мақолада дидактик материаллардан фойдаланиб, табиий география бошланғыш курсида ўқувчилар билими, кўникма ва малакалари, қобилиятларини аниқлашнинг баъзи усуллари баён этилган.

РЕЗЮМЕ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые методы преподавания начального курса географии с использованием дидактических материалов в определении знаний, умений и навыков учащихся.

SUMMARY

The article deals with some methods of teaching the elementary course of geography using the didactic materials to evaluate the pupils' knowledge, skills and habits.

КЕЧИРИМЛИЛИК ВА БАҒРИКЕНГЛИК ФАЗИЛАТИ ОЛИЙ ҚАДРИЯТ СИФАТИДА

Д.У.Жуманазарова - педагогика фанлари номзоди

Жиззах давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: қадриятлар, кечиримлилик, бағрикенглик, ҳиммат, инсоний фазилат, амнистия, қалби дарё, кенг феъл, миллий рух, ҳалол меҳнат.

Ключевые слова: ценности, умение прощать, толерантность, щедрость, человеческие качества, амнистия, широкая как река, широкая натура, национальный дух, честная работа.

Key words: values, forgiveness, tolerance, generosity, human qualities, amnesty, broad like a river, wide nature, national spirit, honest work.

Инсон фаолиятида тез-тез учрайдиган маънавий-ахлоқий фазилатларнинг энг сараларидан бири кечиримлилик ва бағрикенглик фазилати саналади. Ушбу мақолада уларнинг тарихий ва ҳаётий асослари ҳақида қисқача сўз юритишни лозим топдик.

Кечиримлилик фазилати. Бу фазилат энг аввало, миллатимиз генофондида, қолаверса, иймони бутун ҳар бир инсоннинг индивидуал фаолиятида учрайдиган маънавийфазилат ва хислатлардир. Бошқача қилиб таърифласак, кечиримлилик бу фақатгина бирор кишиларга тааллуқли индивидуал хислатларгина эмас, балки, бутун эл-юртга, халққа, миллатга хос юксак инсоний фазилат саналади.

Кечиримлилик фазилати тушунчасининг маъно-мазмуну лугат бойлигимиздаги унутиш сўзининг лексик маъносига яқин. Ҳар иккала тушунча кундалик ҳаётда аралаш ҳолда қўллансада, инсон фаолиятида кечиримлилик, кечириб ҳолатлари дастлаб содир бўлади, маълум вақт ўтгач унутилади. Ҳиммат кўрсатиш фазилатининг маъно камрови эса кечириблик ва унутиш тушунчаларига қараганда бироз кенгрок. Лекин ҳар учаласи ҳам ҳар бир инсонда туғма фазилат ва хислатлар эмас, балки инсон фаолиятлари жараёнида шаклланиб, янада қамол топиб, авлоддан-авлодга ўтадиган азалий қадрият, юксак инсоний фазилатларнинг энг етакчилари саналади.

Инсон фаолиятидаги кечиримлилик фазилатининг пайдо бўлиши ва мустақкам ўрин олишига сабаб бўладиган бир қатор ҳаётий ва тарбиявий омиллар мавжуд. Мана уларнинг айримлари: “кишиларда кўринадиган, намоен бўладиган кечиримлилик фазилатини тарбиялаш ўз-ўзидан эмас, балки ота-оналар, кўни-қўшнилари, маҳалла-қўй ва таълим-тарбия, нодавлат ва жамоат бирлашмаларининг ишидир, - деб таъкидлайди, унинг пайдо бўлиши ҳақида Б.Асадов, - хусусан, ёшларда ҳиммат кўрсатиш, унутиш, кечиримли бўлиш хис-туйғулари, қайфиятлари, кўникмалари, қарашлари, онгги бирданига, бир зумда, ўз-ўзидан, автоматик тарзда пайдо бўлавермайди. Бу сингари фазилатларнинг ёшлар фаолиятидан ўрин олишида, хусусан, ота-оналарнинг, кексаларнинг, шунингдек раҳбарларнинг, мамлакат оқсоқолининг намуна кўрсатиши муҳимдир” [1].

Кечирим сўраш, кечириб ва унутиш деган тушунчаларида нафақат гуноҳкор ўз гуноҳларининг моҳиятини англаб, ўзининг қилмишидан тамомла пушаймон эканлигини билишгина эмас, балки уларнинг

10. Нивелир	
-------------	--

Солай етип сабақты нәтижелі шөлкестіріу үшін оқытушы сабаққа күшлі таярлық көріп өз үстінде көбірек іслеуі керек. Ҳәр бир сабақты өтиу үшін оқытушы өтилетуғын темаға өз бетинше таярланып хәм сол темаға тийисли мағлұматларды қосымша әдебиетлардан пайдаланып дидактикалық материаллар таярлау арқалы оқыушыларды қызықтырыуы зәрүр. Оқыушыларға сабақтың жақсы, тәсирли болып өтиуі оқытушының педагогикалық шеберлигине байланысly болады. Демек, сабақ процесинде хәр қыйлы дидактикалық материаллардан пайдаланып оқыту да сабақтың нәтижелі шөлкестіріуіне үлкен тәсирин тийгизеди.

айбларини кечириб, унутиш маънолари хам мужассамлашган. Демак, кечирим сўраш хислат, гуноҳкорларни кечириб фазилат, уларга ҳиммат кўрсатиш эса олийжаноблик ва бағрикенгликдан далолат беради. Халқимиз орасида ана шундай педагогик-дидактик омилларни ва маънавий-ахлоқий фазилатларни ўзида мужассамлаштирган инсонлар жуда кўп.

Кечиримлилик, унутиш ва ҳиммат кўрсатиш каби маънавий-ахлоқий фазилатларига эга бўлган тарихий шахслар, азиз-авлиёлар, буюк мутаффақирлар, ёзувчи ва олимлар, давлат ва дин арбоблари, ота-оналар тарихий - кундалик ҳаётда жуда кўп-лаб учраган. Бу ўринда иккита тарихий мисолни келтириш билан чекланамиз. **Уларнинг биринчиси** – соҳибқирон бобомиз Амир Темурнинг Тўхтамышхоннинг гуноҳларини, бир неча қилмишларини кўп марталаб кечирганлиги тарих саҳифаларидан маълум. **Иккинчиси** – мустақиллик даврида мамлакатимиз раҳбарининг диний-экстремистик йўлга кириб қолган кишиларнинг гуноҳларини кечирганлиги ҳаётий ҳақиқат, бунга ҳаммамиз гувоҳмиз. Ёки билиб-билмасдан турли хил жиноий ишларни қилиб қўйган, адолатли суд залида гуноҳкор ўз қилмишларидан минг бор пушаймон бўлган ва кечирим сўраб қамалган кишиларни махсус фармон - амнистия орқали кечириб ва уларга инсонийлик нуқтаи назардан ҳиммат кўрсатиши хам тарихий ҳақиқат. Юртбошимизнинг бундай бағрикенглик ва ҳиммат кўрсатиш фазилати ҳар йили узлуқсиз равишда давом этаётганлиги ҳеч кимга сир эмас.

Президентимизнинг кечиримлилик тўғрисидаги фикрлари, бағрикенглик ва ҳиммат кўрсатиш фазилатлари мамлакатимиз халқи ва ёшларида қатта мамнуният, олийжаноб туйғулар уйғотдики, натижада, қанчадан-қанча ўз йўлини йўқотиб қўйган, адашган, алданган ёшларимиз, уларнинг ота-оналари, оила аъзолари ва қавм-қариндошлари мамлакатимиз раҳбаридан бир умрга миннатдор бўлдилар. Бунинг хам тарбиявий ва хам маънавий-маърифий таъсири, айни пайтда, рухий ва амалий аҳамияти хам бор. Чунки, “кечириб, ҳиммат кўрсатиш – кечирувчининг мағлубияти, юз-тубан кетиши, ожизлиги, қўрқоқлиги эмас, балки кечирим сўровчиларга маънавий далда бериш, жисмонан тетиклиг бахш этиш, маърифий ёруғлик, руҳан сергаклик ато этиш...”[2] вазифасини бажаришдан иборат.

Бағрикенглик фазилати хам иймони бутун ҳар бир инсонга, ҳаммага – элу-юртга, миллатга ва халққа хос